

Mokslas + Menas + Literatūra

IŠ MŪSŲ MIESTŲ ISTORIJS

KAUNAS

Kaunas yra antrasis savo didumu ir svarbumu Lietuvos miestas. Jis guli didžiausios Lietuvos upės Nemuno ir Neries santakoje. Lenkams atėmus mūsų senąją sostinę Vilnių, Lietuvos laik-

statyta nedidelėje kalvelėje Nemuno ir Neries santakoje. Kada ši vieta pradėta naudoti karo reikalams nežinoma, galėjo būti priešistoriniais arba ankstyvosios istorijos laikais. Pilis tu-

Kauno Vytauto D. bažnyčia. Pagal padavimą ją pastatė Vytautas vykdydamas savo įžadą po 1399 m. nepavykusio Vorkslės mūšio su totoriais. 1838 caras Nikolajus I važiuodamas Nemuno ledu įlūžo ties ta vieta. Atsidėkodamas Dievui už išgelbėjimą paverstė bažnyčią cerkve. Lietuvos laikais jos rektorius buvo įžymusis kan. Y Tumas - Vaižgantas. (Foto J. Brizgio)

nąją sostinę ilgus metus buvo Kaunas, kur buvo susispietusių įvairios valdžios ir karinės įstaiigos ir žydėjo kultūrinis gyvenimas.

VARDAS

Tikrai iš kur kilęs Kauno vardas sunku yra atspėti. Lietuvių šviesuomenėje iš seno paplitusi Kauno miesto etimologija jungia jį su veiksmažodžiu kaunasi t. y. mušasi, kariauna. O prie Kauno ir dėl Kauno pilies senovėje tiek kautasi... Kalbininkai yra linke išvesti vardą iš pavardės **Kaunas**, kuri yra labai dažnai sutinkama Lietuvoje. Pav. Šakių apskr. Balsėliškių km Sintautų vl. gyventa vien Kaunų, todėl ir kaimą žmonės paprastai vadino Kaunais. Tačiau ir pavardę Kaunas kalbininkai išveda iš dzūkiškos lyties **kaunus** — "kuris mėgsta kautis", **kaunius** — "kuris mušasi", **kaunia** — "kova" (Valkininkų v.). Yra dar vienas vardui išvedimo kelias — tai legendarinis: Kunigaikštis Kūnas, Palemono sūnus, įkūręs 1030 metais Kauno pilį. Pagal šitą legendą išeitų, kad Kaunas praeitais metais sukako savo gyvavimo 940 metus. Ta legenda vadovaujantis 1930 metais buvo minima Kauno įkūrimo 900 metų sukaktis, tačiau šitai datai nėra jokios istorinės atramos, t. y. jokiose istorinėse kronikose apie tai nėra žinių.

KAUNO PILIS

Kauno praeitis yra labiausiai susijusi su jos pilimi. Ji yra pa-

abiejų pusių. Vaidotas su 36 kariais pateko į nelaisvę.

Kauno pilis tikrai turėjo būti labai stipri, kad vokiečiai per kelias savaites ir su moderniomis anų laikų priemonėmis vos te galėjo paimti.

Tai tokia yra pati pirmoji ir tikra žinia apie Kauno praeitį. Vėliau pagal kronikos žinias Kauno pilis buvo Kęstučio vėl atstatyta, kurią vokiečiai vėl išgriovė, statėsi toje vietoje pilis vokiečiai, kurias lietuviai griovė ir taip ėjo ta vieta iš rankų į rankas. Tikrai Vytautui Didžiajam viešpataujant, ypač nuo 1409 metų, prasideda ramus gyvenimas. Vytautas čia dažnai lankydavosi, priminėdavo svečius, yra ir jo rašytų laišku iš Kauno.

1459 m. Žygimantas Augustas užrašė Kauno pilį savo žmonai Barbora Radvilaitei su miestu ir Rumšiškių dvaru, su visais kitais Kauno dvarais ir dvareliais, tarnais, keliauninkais ir valstiečiais. 1655 m. rusų kariuomenė apgriove pilį, o XVIII amž. pilyje buvį įtaisytas kalėjimas. 1812 metais Napoleono kariuomenė taip pat padarė piliai daug žalos. 1847 m. leista statyti Kauno pilies rajone namus, kurių pamatams ir gatvių grindiniui imta naudoti jau griuvančios pilies akmenis ir plytas. Neglobojama pilis ėmė nykti ypač Nėriai ardan jos krantą.

1930 m. Kauno miesto savivaldybė išpirko aplink pilį buvusias lūšneles, jas išgriovė ir aptvarkė pilies rajoną. Imta konservuoti pilies griuvėsius ir daryti kasinėjimus.

KAUNO MIESTAS

Kauno miesto įkūrėju laikytinas Vytautas Didysis. Čia jis ne tik pats lankydavosi, bet ir priiminėjo svečius bei kitų kraštų pasiuntinius, bei darydavo įvairius suvažiavimus. Prasidėjo prekyba tarp vakarų ir rytų kraštų. Kauno pirklių laivai pasiekdavo Angliją, Dancigą Karaliaučių. Iš ten atgabentos prekės toliau eidavo iki Maskvos ar Naugarduko. Vytautas Kaune buvo apgyvendinęs dalį totorių miesto pakrastyje (ten kur dabar yra Totorių gatvė), kurie buvo patekę į belaisvę. Vytauto laikais pastatyta dabar vadinama Vytauto bažnyčia ir papartinė bažnyčia, (dabartinė katedra).

Kauną mėgo ir kiti kunigaikščiai suteikdami vis didesnes miestui privilegijas. Kaunas lengvai Nemunu pasiekiamas pasidarė tarptautinis prekybos centras. XVII — XVIII amž. miestas buvo pasiekęs aukso metą, bet įsiveržusi rusų kariuomenė 1655 m. paliko tik pelenus. 1811 m. buvo tokia sausra, kad per Nemuną ir Nėrį buvo galima perbristi, sustojo laivai, sustojo prekyba.

KAUNAS RUSŲ VALDŽIOJE

Po 1795 m. Lietuvos — Lenkijos padalinimo Kaunas priklausė rusams, o kairioji Nemuno pusė priskirta Prūsijai, t. y. Kaunas tapo padalintas. Kaunas ne-

Kauno pilies griuvėsiai — mūsų praeities liudininkai.

tekęs naudingo užnugario jau negalėjo prekiauti Nemunu. 1812 m. Kaune Panemunėje per Nemuną kėlėsi Napoleono kariuomenė daug skriaudos padariusi Kauno miestui. Jos persikėlimui vadovavo pats imperatorius stovėdamas ant Pajiesio kalno (dabar vadinamas Napoleono kalnu) Pats Napoleonas apsigyveno karmelitų vienuolyne, dabartinė miesto ligoninė. Tų pačių metų pabaigoje sušalę ir išbadėję prancūzų kariai bėgdami iš Rusijos plėšė ir grobė viską Kaune. Rusų kariuomenės spaudžiami gruodžio mėn. perėjo ledu per Nemuną, palikdami Kauną gaisre. Kitą dieną Kaunas buvo jau plėšiamas rusų kariuomenės. Po Napoleono žygio Kaune liko vos 3000 gyventojų.

Rusai į Kauną nekreipė dėmesio ir jis labai pamažu augo. Padarius Kauno guberniją 1842 m. mieste gyveno tik 8.500 gyventojų. Rusai stengėsi Kauną surusinti. Jėzuitų bažnyčia buvo paversta Aleksandro Nevskio soboru, taip pat Vytauto bei, Pažaislio bažnyčios paverstos cerkvėmis, kitos bažnyčios uždarytos ir paverstos sandėliais.

1831 ir 1863 m. sukilimai per

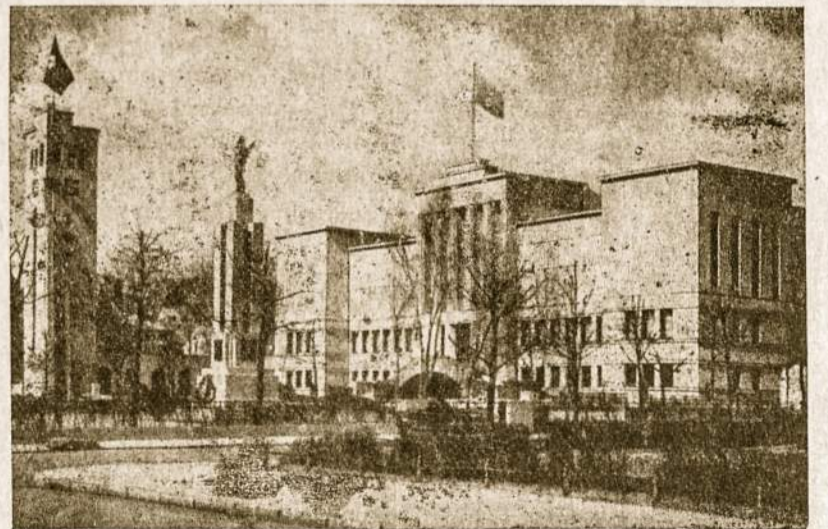
Kauną praėjo gan ramiai. Būta neramumų, bet mūsų nebuvo. Kaune ties dabartine Ožėškienės gatve, kuri tada buvo užmiestyje buvo, pakarti 1863 m. sukilimo vadai — kunigai Mackevičius ir Račkauskas, bei kiti vadai — Bialozoras, Kareiva ir kiti.

KAUNAS LAIKINOJI SOSTINĖ

1919 m. sausio 5 d. Lietuvos vyriausybė buvo priversta persikelti iš Vilniaus į Kauną. Tuo pačiu metu Kaune buvo išrinktas pirmas Lietuvos prezidentas Antanas Smetona. Gegužės mėn. vysk. Karevičius vadovaujant Rotušės aikštėje Lietuvos kariuomenė iškilmingai prisiekė ginti tautos laisvę. 1920 m. geg. 15 d. Kaune susirinko Steigiamasis Seimas. Kauno gyventojų skaičius tolygiai augo. 1921 m. yra buvę 53.000 gyventojų, 1944 apie 155.000 gyv. Kaune pradėjo plėstis prekyba, pramonė ir laikinoji sostinė tapo visos Lietuvos kultūrinis centru. Kauno herbas yra baltas tauras juoda fone, jo tarpragyje — kryžius.

Naudota medžiaga:

L. Encikloped. XI,
M. Lietuva II.

Mūsų Kauno miesto dalis — Karo muziejus.

LINKSMIAU

GERA PRIEMONĖ...

Sovietų Sąjungos vyriausybė dėjo, didžiausias pastangas, kad pabėgusius Brazinskus išgauti iš Turkijos ir parsigabenti į Rusiją, kur jie būtų iškilmingai nugalabinti. Bet kai tai nepavyko, rusai pasiuntė Brazinskams po keletą egzempliorių Š. Amerikos "Vienybės" ir Argentinos "Argentinos Lietuvių Balso", kad tie pasiskaitę tuose laikraščiuose

— kaip puikiai ir laisvai Lietuvoje gyvenama, patys panorėtų grįžti į Sovietų Rusiją.

VIENIŠAS

Naktį vagis išnešė vienam ūkininkui Vak. Vokietijoje vištas. Tik gaidys ramiai tupėjo tvarto kampe. Ant jo kaklo buvo pakabintas skardos gabalas su užrašu: "Nuo trečios valandos ryto, esu vienišas. Mane pametė 19 neįtikimų žmonių".

